

Parallelsproglighed - et oplæg til debat

Udarbejdet af

Peter Harder, Professor ved ENGEROM
Joyce Kling Søren, ph.d.-studerende ved CIP
Jacob Thøgersen, adjunkt ved CIP

Version: 1. december 2009

Parallelsproglighed et oplæg til debat

Forbemærkning

Arbejdsgruppen stiledede oprindelig imod at formulere et forholdsvis kontant sæt af sproglige færdselsregler på basis af de almene principper som udgør CIPs værdigrundlag. Efter flere gennemskrivninger og kommentarrunder har vi valgt i første omgang at fastholde nedenstående lidt mere abstrakte og principielle form. Dette skyldes ikke uvilje imod at være konkret, men at vi vurderer at erfaringsgrundlaget reelt er for spinkelt til at give reglerne en mere skråsikker form. Vi anbefaler således at reglerne efterhånden konkretiseres i takt med at vi får en mere driftssikker erfaring for hvad der er de bedste måder at udmønte principperne i praksis på.

Arbejdsgruppen består af: Peter Harder, Joyce Kling Søren og Jacob Thøgersen.

0. Indledning

I det følgende beskrives principperne for CIPs brug af forskellige sprog. Beskrivelsen henviser til de 4 punkter der er opregnet i Principgrundlaget for hvad en sprogpolitik på en universitetsinstitution bør dække, nemlig: undervisning, forskning, formidling og intern kommunikation (se appendiks).

I øvrigt henvises der til dette Principgrundlag for tilgrundliggende overvejelser i forbindelse med udarbejdning af den sprogpoltiske praksis som er beskrevet nedenfor (se appendiks).

1. Formidling og henvendelse til offentligheden

CIP er en del af Københavns Universitet. Københavns Universitet er et dansk universitet og har derfor en væsentlig forpligtelse over for det danske samfund. Dette indebærer dels aktivt at synliggøre sig for den danske offentlighed, dels at besvare henvendelser fra offentligheden. Institutionen er forpligtet til at formidle og henvende sig til dansktalende på et (formelt og stilistisk) korrekt dansk. Til ikke-dansktalende er institutionen forpligtet til at henvende sig på et fællessprog hvis de ønsker det. Første valg til dette fællessprog er engelsk. Er det ikke muligt, forsøges der med de sprog som er tilgængelige via Institut for Engelsk, Germansk og Romansk (EnGeRom), det institut på Københavns Universitet hvor CIP har til huse. EnGeRom råder over eksperter inden for tysk, nederlandsk, fransk, italiensk, spansk, rumænsk og portugisisk. Er det heller ikke muligt at opnå fælles forståelse på et af disse sprog, skal der fremskaffes en oversættelse af meddelelsen til et andet sprog. I tilfælde hvor det er muligt, vil CIP besvare henvendelser på det sprog de er rettet på. Det er CIPs forpligtelse at skaffe oversættelser hvis det er nødvendigt.

For CIPs besvarelser gælder: På dansk følges Retskrivningsordbogens regler og former, på engelsk benyttes britisk eller amerikansk stavning og grammatik konsekvent inden for samme tekst.

Tekster der repræsenterer centret over for en ukendt eller ikke på forhånd afgrænset målgruppe, korrekturlæses så de er på niveau med tekster skrevet af en modersmålstalende – hvad enten de er på dansk, engelsk eller et andet sprog. I den enkelte ansattes korrespondance med kolleger stilles der derimod ikke samme krav. Der kan være gode grunde til at kæmpe for at udvide snærende normer for sproglig korrekthed og tolerere former, der ikke er i overensstemmelse med modersmålstalendes brug af målsproget, men i sager hvor normafvigelser kunne skade centrets anseelse, må CIP forholde sig til den prestige som modersmålsnormerne repræsenterer og benytte en sprogform som ikke hos modtageren kan så tvivl om centrets evne til at løse sproglige opgaver optimalt. Det betyder at CIP indretter sig efter modtagerens formodede normbevidsthed.

2. Undervisning

Også valg af sprog i undervisningen er underlagt de generelle retningslinjer for valg af sprog i en flersproget kontekst som er nævnt i Principgrundlagets artikel III: Valg af sprog afhænger af afsenders kompetencer, af modtagers kompetencer og af budskabets indhold.

CIP underviser primært (for tiden udelukkende) i fremmed- og andetsprog. Selvom det derfor ud fra en afvejelse af afsenders eller modtagers kompetencer kan være mest hensigtsmæssigt at vælge ét sprog, fx dansk når der er tale om danskere der underviser danskere, eller engelsk når det er danskere der underviser udlændinge, så vil undervisningens formål, nemlig at lære et fremmedsprog, overtrumfe dette hensyn. I praksis undervises danskkurser (primært) på dansk og engelskkurser (primært) på engelsk. Dog betyder centrets forpligtelser på princippet om parallelsproglighed at den situation at flere sprog er i spil på samme tid betragtes som det normale, ikke som en uønsket afvigelse.

I tilfælde af at CIP udbyder kurser som ikke er fremmedsprogkurser, fx kurser i fremmedsprogspædagogik, træder en overvejelse på baggrund af de tre faktorer, afsenderkompetencer, modtagerkompetencer og budskabets indhold, i kraft.

3. Forskning

CIP har en indlysende interesse i at synliggøre sig i en international kreds på et internationalt *lingua franca*, fx, men ikke nødvendigvis kun, på engelsk. Dette betyder at alle ansatte med forskningstid tilskyndes til at publicere internationalt, i praksis betyder dette oftest på engelsk. Det betyder også at ansatte med forskningstid formidler deres forskning i mere direkte kommunikation med internationale kolleger, fx på konferencer eller i internationale samarbejder.

Men CIP har en ligeledes en klar interesse i at synliggøre sig som forskningscenter over for et dansk forskningspublikum ved at publicere i nationale (og nordiske) tidsskrifter. Store dele af det forskningspublikum som er interesseret i CIPs forskning i parallelsproglighed i en dansk akademisk kontekst, vil bedst kunne nås ved at publicere på dansk. Hertil kommer en snævrere kreds af specialister (i sprogpolitik og dansk som fremmed- og andetsprog i en universitetskontekst). Også her vil det ofte være formålstjenligt at publicere på dansk. Dog kan den til enhver tid gældende forskningspolitik stille formelle krav om at publikationer på ét sprog tæller mere end publikationer på et andet hvilket CIP må forholde sig til.

4. Intern kommunikation

Internt er institutionen forpligtet til at sikre optimal informationsudveksling. Det betyder at møder, så vidt det overhovedet er muligt, holdes på sprog som alle forstår. Er der flere sprog som alle forstår, fx dansk og engelsk, er det op til den enkelte at vælge det sprog han eller hun ønsker at tale. En engelsktalende kan altså tale engelsk, en dansktalende dansk og en svensktalende svensk for så vidt alle forstår hinanden. Denne blanding af sprog er ikke et problem, men med lidt tilvænning snarere som oftest den mest effektive måde at gennemføre et møde på.

Der kan opstå situationer hvor der ikke er et sprog som alle forstår. Ligeledes kan der opstå situationer hvor alle øvrige tilstedeværende bliver begrænset af at én tilstedeværende ikke taler de andres fælles sprog. Der er ikke nogen perfekt løsning på den situation. Den høflige hverdagspraksis er at alle taler engelsk, men det er ikke nødvendigvis den mest rationelle praksis. Den kan føre til at de deltagere som *skal* forstå mødets indhold sænker deres fælles forståelse til fordel for nogen som måske er perifer for mødet. En anden mulig strategi er at gennemføre mødet på det sprog som flest forstår, og vælge en mødeleder som efter hvert indlæg sikrer sig at alle har forstået indlægget, evt. ved at parafrasere indholdet. Praksis i den konkrete sag må afhænge af de deltagendes sprogkompetencer, men også af mødets indhold.

Man kan også forestille sig at nogle dagsordenspunkter gennemføres på ét sprog, andre på et andet. Dette vil være naturligt fx hvis der er inviteret gæster til et bestemt punkt på dagsordenen som bedst (eller kun) forstår et af de brugte sprog. Det skal i sådanne tilfælde sikres at alle tilstedeværende har forstået hvad der blev drøftet under punktet inden man går videre i dagsordenen. Er det ikke umiddelbart gennemskueligt at et punkt behandles på et andet sprog end de øvrige, meldes dette ud når dagsordenen udsendes.

De der ikke taler det sprog mødet gennemføres på, har ret til at tale på et andet sprog som vedkommende foretrækker. I sådanne tilfælde sørger mødelederen for en oversættelse for de resterende.

Mødereferater skrives på dansk medmindre de skal læses af interessenter uden for CIP. I dette tilfælde oversættes de.

5. Opkvalificering af de ansattes sproglige kompetencer

CIP som institution og den enkelte ansatte bærer i fællesskab ansvaret for at sikre at den ansattes sproglige kompetencer er på et niveau så de ovennævnte bestemmelser kan gennemføres. Det betyder bl.a. at institutionen er forpligtet til at støtte de ansatte i at udvikle deres sprog i takt med de krav opgaverne stiller; dette gælder i princippet deres modersmål såvel som deres forskellige fremmedsprog. Denne forpligtelse stemmer med Den Nordiske Sprogdeklarations ord om staternes forpligtelser til at give borgerne ret til udvikling af egne sprog, både nationalsprog, internationale sprog og modersmål. I sprogdeklarationen omtales sprog som en rettighed der vedrører individet. Men CIP tager udgangspunkt i at styrkelsen af sproglige kompetencer samtidig er et gode for institutionen som helhed. En vidensinstitution som KU har brug for at kunne mange sprog, også selvom den enkeltes viden om det enkelte sprog er begrænset.

Der gives på CIP mulighed for at de ansatte sammen eller hver for sig går til kurser o.l. Der gives desuden plads til at ansatte for at øve deres sprog udtrykker sig på et sprog som de ikke har den samme fuldkomne beherskelse af som modersmålstalere. Både dansktalendes ret til at tale engelsk som fremmedsprog og udlændinges ret til at tale dansk som andetsprog skal sikres. Vi ved fra mange herboende udlændinge at det

er svært at få lov til at tale dansk fordi danskere alt for villigt slår over i (oftest mangelfuldt) engelsk. På CIP sikres ansattes ret til at deltage "på den anden side af parallelsprogligheden".

6. Ansattes rettigheder

Den her fastlagte sprogpoltiske praksis lægger sig i forlængelse af Den Nordiske Sprogdeklaration ved at beskrive den enkeltes sproglige rettigheder. Disse rettigheder gælder dels i forbindelse med de ansattes funktion, dels i forbindelse med deres ansættelse.

De rettigheder der gælder i forbindelse med ansattes funktion, kan i høj grad udledes af institutionens forpligtelser som den er beskrevet ovenfor. De ansatte har ret og pligt til at undervise, forske og formidle på de sprog som de finder hensigtsmæssige i henhold til institutionens forpligtelser. De ansatte har ret til og opfordres til at videreudanne sig og til at modtage sprog hjælp sådan at de kan overholde disse forpligtelser.

De rettigheder der gælder for ansatte i kraft af deres ansættelse, er i øvrigt en specificering af de rettigheder som alle nordiske borgere har til at udvikle deres sproglige kompetencer (også Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog¹).

Sprogindlæring er ikke noget der hører barndommen til – alle udvikler deres sprog gennem hele livet, herunder også deres modersmål. Ansatte har ret til at udvikle og bruge 1) deres modersmål, 2) nationalsproget, dansk, 3) internationale sprog herunder engelsk. For ansatte med dansk som modersmål betyder det at de har ret til at tale dansk i møder hvor de øvrige tilstedeværende forstår dansk, men også at de har ret til at tale og udvikle et andet sprog som alle tilstedeværende forstår, fx engelsk. For ansatte der ikke har dansk som modersmål, betyder det at de har ret til at tale deres modersmål hvis det bliver forstået, men også at de har ret til at tale og udvikle dansk såvel som et internationalt sprog.

¹ [D]en mangesprogede tilgang [lægger] vægt på, at efterhånden som den enkeltes erfaringer med et sprog i dets kulturelle sammenhæng breder sig fra hjemmets sprog til sproget i samfundet som sådan og derefter til andre folkeslags sprog (enten de er lært i skolen eller på universitetet eller gennem direkte erfaring), holder han eller hun ikke disse sprog og kulturer strengt adskilt fra hinanden i forskellige mentale rum, men opbygger snarere en kommunikativ kompetence, som al viden om og erfaring med sprog bidrager til, og hvori de forskellige sprog er indbyrdes forbundne og interagerer med hinanden. I forskellige situationer kan en person på en fleksibel måde inddrage forskellige dele af denne kompetence med henblik på at opnå en effektiv kommunikation med en bestemt samtalepartner. Samtalepartnerne kan f.eks. skifte fra ét sprog til et andet eller fra én dialekt til en anden, idet de udnytter den enkeltes evne til at udtrykke sig på ét sprog og til at forstå et andet; eller en person kan inddrage sin viden om en række sprog til at finde mening i en tekst, skreven eller endda talt, på et for vedkommende hidtil "ukendt" sprog, i og med at han/hun genkender ord fra et fælles internationalt ordforråd i ny forklædning. De, der har et vist kendskab – også et begrænset kendskab – til sprog, kan bruge det til at hjælpe dem, der ikke har et sådant kendskab, med at kommunikere ved at fungere som mediator mellem personer, der ikke har noget fælles sprog.

Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog: Læring, Undervisning og Evaluering, side 19. Ministeriet for Flygtninge, indvandrere og integration, <http://www.nyidanmark.dk/>

Appendiks

Principgrundlag / Foundation

I. Om sprog

Evnen til at bruge sprog er grundlæggende for mennesket som art. Sprog, dels talt sprog og dels tegnsprog, er det vigtigste middel til kommunikation mellem mennesker, herunder til at koordinere menneskelig interaktion, og samtidig det vigtigste middel til lagring af viden. I en universitetssammenhæng er sprog fundamentalt både for dannelsen af ny viden, for distributionen af denne viden, og for at institutionen kan fungere. Anskuet på denne måde er sprog et værktøj.

Sprog er også et af de vigtigste midler mennesker har til markering af personlig, social og kulturel identitet. Ved hjælp af sproglig variation fortæller vi andre hvem vi er, hvad enten variationen er forskellen mellem forskellige sprog, mellem forskellige dialekter, eller mellem valg af ord.

Ud over at være et værktøj og en identitetsmarkør er et sprog også en kode, et system af betydning som skal læres og mestres, og som er ugennemskueligt for uindviede.

En sprogpolitik bør tage højde for alle disse aspekter af sprog: Dels skal det accepteres at ikke alle kan knække de samme sproglige koder. Et sprog skal læres ligesom al anden specialiseret viden. Dels skal det sikres at kommunikationen mellem universitetets ansatte forløber så uproblematisk som muligt. Og endelig skal det accepteres at valg af sprog også er valg af en identitet, og man skal derfor være forsigtig med at påtvinge den enkelte sproglige valg.

II. Om flersprogethed

Vi er alle flersprogede. Dette gælder både i den bredeste forstand, nemlig at vi vælger sprogligt udtryk afhængigt af om vi taler med vores familie eller med skattekontoret. For de fleste i Danmark gælder det også i den snævre, nemlig at vi taler flere forskellige sprog – med større eller mindre grad af ekspertise.

De færreste flersprogede er lige kompetente på flere sprog. Selv børn der er opvokset med to forskellige modersmål, har oftest forskellige kompetencer på de forskellige sprog. De føler sig måske mere sikre ved at tale om skolefag på et sprog og om lege på et andet. Og de forskere som føler sig sikrest ved at tale om deres fag på engelsk, vil typisk komme til kort hvis de skal synge vuggeviser på engelsk. Selv på vores modersmål forstår vi ikke *alt*, men det er typisk på modersmålet vi forstår *mest*. Det skal ikke nødvendigvis ses som et mål at opnå samme kompetence på et fremmedsprog som på ens modersmål. Snarere skal det ses som et mål at kunne udføre visse typer af opgaver på to eller flere formålstjente sprog – dette kaldes af og til for domænespecifik parallelsproglighed.

Mange danskere har en vis forståelse af op til 6-7 forskellige sprog fx, dansk, svensk, norsk, engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk, tyrkisk, arabisk, kurdisk, og mange har større eller mindre kendskab til flere og andre end disse sprog, enten som modersmål eller som fremmedsprog. Det betyder ikke at de uden problemer kan føre samtaler på alle sprogene. Men også et begrænset kendskab til et sprog er en ressource, hvad enten det gælder om at klare sig som turist, at afkode et ord i en tekst man ikke har set før eller at forstå en udenlandsk studerendes spørgsmål.

Mennesker har ikke en begrænset lagerkapacitet for fremmedsprog. Der er ingen begrænsning for hvor mange sprog man kan lære at forstå, tværtimod bruger vi ofte viden fra et sprog til at forstå udtryk på et andet. Om noget er der altså snarere end merværdi ved at fokusere på sin sproglige viden på mange sprog. Har vi en begrænset kapacitet, en flaskehals, er det udelukkende for hvor mange sprog vi kan tilegne os aktivt og holde i aktivt beredskab på samme tid, og dermed også hvor hurtigt vi kan skifte produktivt mellem sprog. Dette skyldes måske at vores viden om forskellige sprog i høj grad er overlappende. Vi har nok alle oplevet at blive forvirrede og blande sprog sammen når vi lærer et nyt sprog. Denne forvirring kan være et irritationsmoment, men den kan også ses som en inspiration til at tænke kreative tanker.

III. Valg af sprog

For den flersprogede afhænger valget af sprog af afsender, målgruppe og formålet med kommunikationen; valget af 'sprog' skal som ovenfor opfattes både i den bredeste og den snævrreste betydning. Vi udformer vores henvendelse i et sprog vi mestrer (i større eller mindre grad) og som afspejler en identitet vi gerne vil påtage os; i et sprog som modtageren forstår og som ikke virker stødende, fornærmende osv. på ham eller hende (med mindre det er formålet); og i et sprog som tjener henvendelsens formål. Alle elementer indgår i valget af sprog. Modtagerens sproglige kompetencer kan betyde at afsenderen formulerer henvendelsen i et sprog han eller hun ellers ikke ville formulere den i. En henvendelse fra samme afsender til samme modtager kan tage forskellig form afhængigt af om det er en festinvitation eller en kontrakt til underskrivning.

Det er fundamentalt de samme principper der gælder for valget af sprog i en virksomhed: Valget af sprog er afhængigt af at 1) at institutionen har kompetence inden for sproget, og det afspejler en identitet institutionen vil påtage sig, 2) at modtageren har kompetence inden for sproget, og vil modtage henvendelsen positivt, og 3) at henvendelsens sprog er hensigtsmæssig for kommunikationens formål.

En sprogpolitik for en universitetsafdeling bør tage stilling til mindst fire forskellige områder:

1. Sprog i undervisning
2. Sprog i forskning
3. Sprog i formidling
4. Sprog i intern kommunikation

Ofte vil en blanding af sprog være lige så hensigtsmæssig som det ene eller det andet sprog. Dette gælder både i den enkelte kommunikationssituation (man kan fx have tekster på et sprog og samtale på et andet) og over en serie af kommunikationssituationer (hen over et kursus kan underviseren eller underviserne benytte forskellige sprog).

IV. Sprogpolitiske deklamationer

Den danske regering har underskrevet Deklaration om Nordisk Sprogpolitik (Nordisk Ministerråd 2006). I denne omtales de sproglige *rettigheder* som alle nordiske borgere har. En sprogpolitik for en universitetsafdeling kan rimeligvis på tilsvarende måde beskrive de rettigheder ansatte har ved siden af de forpligtelser institutionen har.

CENTER FOR INTERNATIONALISERING OG PARALLELSPROGLIGHED (CIP)

Københavns Universitet
Det Humanistiske Fakultet
Institut for Engelsk, Germansk og Romansk
Njalsgade 128
2300 København S

cip@hum.ku.dk

www.cip.ku.dk